

УДК (025.4.036: 026/027](477)

Оксана Збанацька,
кандидат
історичних наук,
доцент НАКККіМ

Олександр Кириленко,
кандидат історичних
наук, завідувач
відділу НБУ
ім. Ярослава Мудрого

Олег Яценко,
кандидат
історичних наук,
завідувач відділу
НБУВ

Компаративний аналіз пошукових можливостей електронних каталогів окремих бібліотек України

Здійснено компаративний аналіз методичних підходів до організації представлення бібліографічної інформації в електронних каталогах та пошуку в інформаційно-пошукових системах окремих бібліотек України. Досліджено розбіжності представлення бібліографічних записів в електронних каталогах бібліотек. Акцентовано увагу на поєднанні зусиль вітчизняних бібліотек у питанні уніфікації структури бібліографічних записів електронного каталогу відповідно до міжнародних вимог, визначенні тематичних точок доступу, розробленні та впровадженні єдиної методики предметизування документів та визначення ключових слів.

Ключові слова: бібліотеки України, електронний каталог, бібліографічний запис, предметизування документів

Стрімкі зміни в житті суспільства, зумовлені розвитком ІТ і засобів отримання інформації, спонукають бібліотеки виробляти нові підходи до організації довідково-пошукового апарату для забезпечення стабільного доступу користувачів до наукового й культурного надбання людства, сконцентрованого у фондах. Вдосконалення технологічних рішень і бібліотечних процесів дасть змогу проводити ефективний пошук документів та отримувати релевантну інформацію.

Упровадження сучасних технологій, міжнародних стандартів, комунікативних форматів обміну даними та організація доступу до пошукових ресурсів бібліотек через Інтернет висуває нові завдання в багатоаспектному опрацюванні вхідних потоків документів та організації інформаційно-пошукових систем (далі — ІПС). Подальший розвиток електронних ресурсів бібліотек України, інтеграція їх у світове інформаційно-комунікаційне середовище безпосередньо залежать від партнерських зв'язків між установами. Налагодженню співпраці сприяє формування єдиного електронного інформаційного простору на основі координації, кооперації та інтеграції розподілених інформаційно-бібліотечних ресурсів. Важливим напрямом у розв'язанні проблем доступу до інформації є організація електронних бібліографічних масивів і вдосконалення лінгвістичного забезпечення ІПС, що багатоаспектно розкривають зміст фондів.

Основним складником ІПС є електронні каталоги (ЕК) та політематичні бази даних (БД), які відбивають формальну й семантичну структури ресурсів бібліотек і дають змогу виконувати багатоаспектний пошук документів, незалежно від місця їх знаходження.

Для визначення організаційних засад і пошукових можливостей ЕК, технологічних рішень у вико-

ристанні засобів лінгвістичного забезпечення (ЗЛЗ) здійснено компаративний аналіз методичних підходів до організації представлення бібліографічної інформації та пошуку в ІПС окремих вітчизняних бібліотек¹, що мають досвід в організації ЕК та активно працюють у напрямі уніфікації ЗЛЗ ІПС (табл. 1).

Публічні бібліотеки:

- *національні:* Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (НБУЯМ), Національна бібліотека України для дітей (НБУД);
- *державні:* Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБК);
- *універсальні:* Публічна бібліотека імені Лесі Українки (ПБЛУ) міста Києва.

Спеціальні бібліотеки:

- *НАН України:* Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (ЛННБУС);
- *МОН України:* Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБУС);
- *закладів вищої освіти:* Науково-технічна бібліотека імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" (НТБ НТУ "КПІ"), Наукова бібліотека Національного університету "Кієво-Могилянська академія" (НБ НУ "КМА");
- *медичні:* Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ).

¹Аналіз проведено впродовж травня—червня 2018 р.

Основні характеристики ЕК досліджуваних бібліотек

Параметри	Фонд (кількість примірників 01.01.2018)	Обсяг ЕК/БД (записів)	Опрацьовано документів (на 06.2018)	Рік заснування ЕК	Програмне забезпечення	Мова інтерфейсу	Мова каталогізування	Сервіси ЕК	Кількість (ЕК+БД)
НБУЯМ	4 840 827	1 452 196 (01.01.2018)	Усього 3 103 Книги 2 944	2004	MARC-SQL	Укр., англ.	Укр.	—	ЕК + 11
НБУВ	15 500 000	1 641 000 (01.01.2018)	Усього 2 466 Книги 674	1994	ІРБІС64	40 мов	Укр.	—	ЕК + 63
ЛННБУС	Понад 8 млн	Понад 560 тис. (01.01.2018)	Усього 4 454 Книги 4 444	1991	ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.)	Укр., англ.	Укр.	Моя е-полиця	ЕК + 3
ННМБУ	1 607 164	Понад 400 тис. (01.01.2018)	Усього 3 394 Книги 467	1993	ІРБІС64	Укр.	Укр.	—	ЕК + 8
НБУД	Понад 500 тис.	139 870 (05.12.2016)	Усього 1 868 Книги 182	1993	MARC-SQL	Укр., рос., англ.	Укр.	—	ЕК + 5
ДНПБУС	Майже 600 тис.	345 421 (01.01.2018)	Усього 2 650 Книги 428	2003	ІРБІС64	Укр., рос.	Укр.	—	ЕК + 12
ХДНБУК	7 191 538	408 222 (01.01.2018)	Усього 5 711 Книги 3 928	1995, 2002	ІРБІС64	Укр., рос.	Укр.	—	ЕК + 11
ПБЛУ	280 тис.	Зведений ЕК 90 б-к 403 тис. (01.01.2018)	Усього 1 974 Книги 128	1992	ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.)	Укр.	Укр.	Формуляр, Моя е-полиця	ЕК + 2
НТБ НТУ "КПІ"	Майже 3 млн	588 718 (01.01.2018)	Усього 324 Книги 322	1987	ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.)	Укр., англ.	Укр.	Формуляр, Моя е-полиця, Матеріали до курсів, Запит докомплектування	ЕК + 6
НБ НУ "КМА"	826 314	366 187 (20.12.2017)	Усього 443 Книги + статті 442	1997	ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.)	Укр., англ.	Укр.	Формуляр, Моя е-полиця, Матеріали до курсів, Розсилки, Замовлення комплектування	ЕК + 12

Дані таблиці свідчать, що більшість бібліотек (6) мають фонди понад мільйон документів, а ЕК було започатковано у 1990-ті рр. При ознайомленні з електронними каталогами обраних бібліотек виявлено, що вони використовують три види АБІС, а саме:

— інтегрована бібліотечна система ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.): ЛННБУС, НТБ НТУ "КПІ", НБ НУ "КМА", ПБЛУ;

— система автоматизації бібліотек ІРБІС64: НБУВ, ННМБУ, ДНПБУС, ХДНБК;

— програмне забезпечення (ПЗ) MARC-SQL: НБУЯМ, НБУД.

Використання програмного забезпечення впливає на організацію бібліографічних записів (БЗ) і

специфіку пошуку інформації в базі даних (наприклад, АБІС ІРБІС передбачає простий, розширений, професійний пошук і пошук за словником). Водночас кожна з пошукових систем має певні особливості, що й зумовлює потребу компаративного аналізу структури та представлення БЗ в ЕК і використаних ЗЛЗ.

Важливим чинником функціонування ЕК є динаміка оновлення новими БЗ, яку продемонстровано в табл. 1: кількість документів 2018 р. видання, представлених в ЕК, свідчить про оперативність їх бібліотечного опрацювання та введення інформації в електронний каталог.

Особливостями структури ЕК зазначених бібліотек України є їх видовий склад. Відповідно до критерію охоплення ресурсів вони поділяються на:

- *головні* (відбивають основний фонд);
- *зведені* (створені в умовах взаємодії кількох бібліотек, переважно на одному програмному забезпеченні);
- *локальні* (на інформаційні ресурси окремих структурних підрозділів чи окремі види документів, що не входять до загального ЕК бібліотеки). Найбільшу кількість ЕК окремих колекцій та окремих видів документів представлено на веб-порталі НБУВ — 63.

Означені бібліотеки ведуть ЕК українською мовою, мова інтерфейсу більшості установ — українська/англійська або українська/російська, у ННМБУ одна мова інтерфейсу — українська. Портал та ЕК НБУВ підтримує 40 мов світу за допомогою Google-перекладача.

Бібліотеки, які використовують програмний продукт ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.), в ЕК мають додаткові сервіси для читачів: "Формуляр", "Моя е-поліція", "Матеріали до курсів", "Розсилки", "Замовлення комплектування" тощо.

При ознайомленні зі структурою та ЗЛЗ ЕК досліджуваних бібліотек (табл. 2) встановлено, що для створення БЗ документів використовують ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Система стандартів з інформації, біб-

ліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання.

Залежно від програмного забезпечення, в технологічних процесах бібліотеки керуються різноманітними комунікативними форматами — ІРБІС64 та MARC-SQL (НБУЯМ, НБУВ, ННМБУ, ДНПБУС, ХДНБК) — RUSMARC для представлення бібліографічних даних та UNIMARC/Authorities, RUSMARC/Authorities — для авторитетних даних; MARC-SQL (НБУД), ALEPH 500 (ЛННБУС, ПБЛУ, НТБ НТУ "КПІ", НБ НУ "КМА") — комунікативні формати MARC21 для бібліографічних даних та MARC21 для авторитетних даних.

Для формування пошукових запитів в ЕК усі установи використовують мову предметних чи тематичних рубрик. Ключові слова як окрему точку доступу не представлено у структурі БЗ ЕК у НБУВ, НБУЯМ, ННМБУ, ХДНБК, ЛННБУС, ПБЛУ, НТБ НТУ "КПІ", НБ НУ "КМА". Пошук за ключовими словами здебільшого здійснюється за всіма елементами бібліографічного опису, де фраза "розбивається" на окремі пошукові терміни.

Таблиця 2

ЗЛЗ ЕК досліджуваних бібліотек

Характеристики створення БЗ ЕК	НБУЯМ	НБУВ	ЛННБУС	ННМБУ	НБУД	ДНПБУС	ХДНБК	ПБЛУ	НТБ НТУ "КПІ"	НБ НУ "КМА"
КФ RUSMARC для бібліографічних даних	+	+	—	+	+	+	+	—	—	—
КФ MARC21 для бібліографічних даних	—	—	+	—	+	—	—	+	+	+
КФ MARC21 для авторитетних даних	—	—	+	—	+	—	—	+	+	+
ДСТУ ГОСТ 7.80:2007	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ДСТУ ГОСТ 7.1:2006	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
УДК	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	(з 2017)	(з 2017)					(з 2017)	(з 2017)		
ББК	+	2	—	—	+	—	+	—	—	—
	(до 2017)									
Мова предметних рубрик	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Мова ключових слів	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Тематичні аспекти документів доволі докладно відображено за Універсальною десятковою класифікацією (УДК) у ЛННБУС, ННМБУ, НБУД, ДНПБУС, НТБ НТУ "КПІ", НБ НУ "КМА". З 2017 р. індексування за УДК впроваджено в НБУЯМ, ХДНБК, ПБЛУ, НБУВ. Водночас пошук за УДК у більшості ЕК бібліотек не реалізовано.

Попри певні успіхи у створенні та веденні ЕК у наведених бібліотеках України залишається низка проблем із формування БЗ відповідно до міжнародних вимог і визначення точок доступу. На результати пошуку в ЕК впливають якість введеної інформації та налаштування пошукових можливостей АБІС. Розглянемо їх докладніше.

Згідно з вимогами Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і установ IFLA щодо створення

контрольованих точок доступу, в кожній з цих бібліотек для подальшої інтеграції власних ресурсів до корпоративних бібліотечних мереж потрібно дотримуватися міжнародних вимог введення даних до БЗ ЕК. Нині при формуванні ресурсів означені бібліотеки самостійно, за власною методикою створюють БЗ для ЕК, а отже, хоча й діють певні стандарти й комунікативні формати, при укладанні нових записів в електронному каталозі виникають розбіжності у внесенні даних, а також помилки.

Для компаративного аналізу оберемо книгу "У кігтях двоголавих орлів" й розглянемо розбіжності, виявлені в БЗ ЕК досліджуваних установ².

² Запис наведено з: Літопис книг. — 2017. — № 3. — С. 125.

У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / [А. Галушка та ін.]. — Харків : Кн. Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. — 352, [8] арк. іл. ; 21 см. — (Історія без цензури). — Авт. Зазначено на звороті тит. арк. — Громад. Просвіт проект "ЛІКБЕЗ. Історичний фронт". Бібліогр. в підряд. прим. 18 000 пр. — ISBN978-617-12-1491-1

УДК 94(477)

ББК 63.3(4Укр)

Під час пошуку в ЕК книгу виявлено у семи бібліотеках (НБУВ, НБУЯМ, ХДНБК, ЛЛНБУС, НБ НУ "КМА", НБУД, ПБЛУ). Далі наведено категорії компаративного аналізу.

Автори. У підготовці колективної монографії брали участь вісім авторів. У вихідному форматі БЗ усіх бібліотек представлено різні відомості про авторів. У БЗНБУВ, НБУЯМ, ЛЛНБУС, ПБЛУ подано відомості про одного автора (*А. Галушка та ін.*); ХДНБК, НБ НУ "КМА" — трьох (*А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь та ін.*). У НБУД інформації про авторів у БЗ немає.

Різняться відомості про кількість авторів, представлених у "точках доступу" БЗ ЕК. Зокрема, у НБУВ пошук ведеться за п'ятьма точками доступу (є — *Галушка, А.; Гирич, І.; Глизь, І.; Масненко, В.; Монолатій, І.; немає — Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра*); у НБУЯМ, ХДНБК, НБ НУ "КМА" — за трьома точками доступу (є — *А. Галушка, І. Гирич, І. Глизь; немає — В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра*); ЛЛНБУС, ПБЛУ — за однією (*не шукає за автором І. Гирич, І. Глизь, В. Масненко, І. Монолатій, Ю. Присяжнюк, С. Шамара, В. Шандра*); НБУД — у "точках доступу" зафіксовано сім авторів.

По-різному внесено до БЗ дані про авторів, переважно це прізвище й ініціали (*Галушка А.*), рідше — прізвище та ім'я (*Галушка Андрій*). У НБУВ, НБУД між прізвищем та ініціалом поставлено кому (*Галушка, А.*). У додаткових точках доступу ХДНБК подано повну форму прізвища, а в БЗ НБ НУ "КМА", для ідентифікації — й рік народження автора (*Гирич, Ігор Борисович, 1962—*).

Отже, при здійсненні пошуку в ЕК за автором(-ами), що не входять до БЗ документа, в результатах пошуку користувач не отримає повну інформацію, хоча фізично цей документ міститься в ЕК. Суттєво впливають на пошук і різні форми внесення даних про автора до БЗ.

Назва. У "Літописі книг" Книжкової палати України, НБУВ, ХДНБК, НБ НУ "КМА", ПБЛУ основна назва документа складається з трьох речень:

У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів.

У ЕК НБУЯМ, ЛЛНБУС, НБУД ця книга має основну назву ("У кігтях двоглавих орлів") та додаткові назви, відокремлені між собою двокрапкою:

У кігтях двоглавих орлів : творення модерної нації : Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів.

Водночас пошук за "назвою" в ЕК більшості бібліотек можна здійснювати лише за першим реченням назви.

Область відповідальності. При формуванні електронного каталогу, крім інформації про авторів документа, слід визначити як точки доступу осіб, зазначених на титульному аркуші (або на його звороті) та копірайтів видання (укладач, редактор, художник, дизайнер та ін.). У цьому виданні на звороті титульного аркуша зазначено редактора, дизайнерів обкладинки та укладача карт. Відомості про дизайнерів обкладинки та укладача карт наявні в ЕК НБУД, а про редактора й автора вступної статті — НБУЯМ. В інших бібліотеках цих даних у БЗ немає, а отже пошук за ними не дасть результатів. У п'яти бібліотеках бракує інформації про: редактора (*Н. Я. Радченко*), автора вступної статті (*К. Галушко*), дизайнера обкладинки (*К. Ткачов, В. Прокопів*), карти (*Д. Вортман*).

Персоналії. У НБУВ та НБ НУ "КМА" у БЗ є поля "Персоналія" та внесено дані *Романови (династія)* (про них), *Габсбурги (династія)* (про них). В інших бібліотеках цих відомостей бракує й пошук за ними не проводиться.

Для здійснення тематичного пошуку в ЕК бібліотек використовують предметні й тематичні рубрики, ключові слова, в окремих випадках можливості класифікаційних систем. Характерною особливістю для тематичного пошуку є використання інформаційно-пошукових тезаурусів, внутрішніх словників предметних рубрик, ключових слів, тематичних рубрик класифікаційних систем. Для перевірки можливостей тематичного пошуку проведемо компаративний аналіз пошукових можливостей в ЕК зазначених бібліотек.

При аналізі БЗ ЕК на цей самий документ також було виявлено розбіжності у визначенні, формулюванні предметних і тематичних рубрик та присвоєнні індексів УДК/ББК (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльна таблиця тематичного пошуку

Бібліотеки	Рубрики	ББК/ УДК
НБУВ	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII — XIX ст.)	ТЗ(4УКР)57 (за Рубрикаторм НБУВ)
НБУЯМ	Україна — Історія — 19 ст. — Популярні видання	ТЗ(4УКР)5я9
ХДНБК	Історія України, XVIII—XIX ст. История Украины, XVIII—XIX вв.	ТЗ(4УКР)5
ЛЛНБУС	Україна — Історія — 19—20 ст. — Популярні видання.	94(477)"18/19"(0.062)
НБ НУ "КМА"	Романови (Династія) — Історія — 1914—1917. Габсбурги (династія) — Історія. Культура — Історія — Україна — 18—20 ст. Україна — Історія — 18—20 ст.	947.7

НБУД	КУЛЬТУРА; КРИМСЬКА ВІЙНА /1853 / 1856/; ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ Географічна рубрика: УКРАЇНА; РОСІЯ Ключові слова: ПОЛЬСКОЕ ВОССТАНИЕ (1830—1831); ПОЛЬСКОЕ ВОССТАНИЕ (1863—1864); ПОЛЬСЬКЕ ПОВСТАННЯ (1830—1831); ПОЛЬСЬКЕ ПОВСТАННЯ (1863—1864)	94(477) 63.3(4УКР)
ПБЛУ	Національно-визвольні рухи — Становлення — 18—20 ст. — Україна. Націоналізм український — Дослідження історії — 18—20 ст. — Україна	94(477)

Згідно з даними табл. 3, майже всі бібліотеки мають власну методику визначення предметних чи тематичних рубрик, що може становити складнощі при інтеграції ресурсів та здійсненні інтегрованого пошуку. Зауважимо, що під час пошуку документів в ЕК бібліотек слід використовувати уніфіковані предметні рубрики, створені за єдиною методикою. Для уніфікації підходів у формуванні предметних рубрик НБУЯМ планує представити на своєму веб-сайті інформаційно-пошуковий тезаурус.

Розглянемо докладніше пошук за ключовими словами. При тематичному пошуку в ЕК за ключовим словом "біографія", залежно від налаштування ППС, система пропонує записи, де цей термін зустрічається у назві або інших елементах БЗ.

У половині обстежених ЕК бібліотек у результатах пошуку виявлено лише україномовні видання, а в ХДНБК і НБУД також представлено й російськомовні, оскільки в БЗ предметні рубрики та ключові слова наведено паралельно українською та росій-

ською мовами. Приклад БЗ з ЕК ХДНБК на запит за ключовим словом "біографія":

Любовь в жизни поэтов. Анна Ахматова и Николай Гумилев [Текст] / авт. композиции : Т. Э. Липатова, Ю. С. Липатов. — К. : Знание Украины, 2002. — 24 с : ил. — (Театр под звездным небом). — 1.00 грн.

ББК Ш5(4РОС=РУС)6-4 Ахматова, А. 2 + Ш5(4РОС=РУС)53-4 Гумилев, Н. 2

Рубрики:

Ахматова, Анна Андреевна, 1888—1966 гг. — біографія

Ахматова, Ганна Андріївна, 1888—1966 рр. —

біографія

Гумилев, Николай Степанович, 1886—1921 гг. —

біографія

Гумільов, Микола Степанович, 1886—1921 рр. —

біографія

При здійсненні пошуку в ЕК за ключовим словом "біографія" в частині бібліотек результати різняться від попереднього пошуку українською мовою (табл. 4).

Таблиця 4

Результати пошуку за ключовим словом

Бібліотеки	Пошук українською мовою		Пошук російською мовою	
	За усіма полями, контекстний пошук (к-сть записів)	За ключовими словами (к-сть записів)	За усіма полями, контекстний пошук (к-сть записів)	За ключовими словами (к-сть записів)
ННМБУ	11	—	60	—
ДНПБУС	52	33	88	1
НБУЯМ	121	—	238	—
НБУВ	135	—	129	—
ХДНБК	143	—	585	—
ЛННБУС	194	—	194	—
НБ НУ "КМА"	233 ³	—	233	—
НТБ НТУ "КПІ"	258	—	258	—
НБУД	151	72	151	72
ПБЛУ	1 087	629	1 087	629

³Книги+статті — немає можливості пошуку лише книг.

Варто звернути увагу на результати запиту українською мовою "біографія" та російською "біографія" в АБІС АЛЕРН (ЛННБУС, НБ НУ "КМА", НТБ НТУ "КПІ", ПБЛУ). Як демонструють дані табл. 4, результати ідентичні, що свідчить про уніфікацію ключових слів на рівні авторитетного контролю. При здійсненні пошуку в АЛЕРН система дає змогу обрати мову документа. АБІС MARC-SQL також надає можливість обирати мову документів при формуванні пошукового запиту (НБУЯМ)⁴, проте у НБУД ця можливість не використовується. Бракує її також у бібліотеках, які для ведення ЕК використовують систему ІРБІС64.

⁴ URL: <http://catalogue.nplu.org/>.

Значна частина документів при запиті "біографія" не потрапить до результатів при налаштуванні на контекстний пошук — у багатьох випадках назви й супутні дані не розкривають змісту документа (прикладом, "Життя та діяльність ...", "Портрет ...", "Творчість ..." та ін.). У цьому разі ключові слова суттєво доповнюють й повніше розкривають зміст документів, розширюють пошукові можливості та ефективність ЕК бібліотеки, що підтверджують кількісні показники результатів пошуку в ЕК бібліотек. При здійсненні запиту автори орієнтувалися лише на книжкові видання, зокрема в бібліотеках, де в БЗ ЕК немає ключових слів, результати пошуку значно нижчі, ніж у тих, що їх мають (табл. 4)⁵.

⁵ Дані на 18.05.2018.

Ключових слів бракує у структурі БЗЕК у ННМБУ, НБУВ, НБУЯМ, НБ НУКМА; в ЕК ЛННБУС, НТБ НТУ "КПІ" ключові слова наявні в окремих записах; у ХДНБК — ключові слова поєднані з рубриками, але є не в кожному записі, наприклад:

В'ячеслав Сергійович Палкін [Текст] / Харк. держ. ін-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; [авт.-упоряд. : А. К. Мартинюк, І. В. Палкін]. — Х. : НТУ "ХПІ", 2003. — 31 с : портр. — (Біографія і бібліографія визначних музикантів). — Бібліогр.: с. 27—30 (55 назв.). — Перелік пр. та ст. В. С. Палкіна: с. 22—23 (18 назв.). — 1.00 грн.

ББК ЩЗ14.1-73(4УКР)-8

Рубрики: Палкін, В'ячеслав Сергійович, р. н. 1935—музиканти—біографія—бібліографія Палкін, Вячеслав Сергеевич, г. р. 1935—музиканти—біографія—библиография

Дод. точки доступу:

Мартинюк, Анатолій Кирилович \авт.-упоряд.\; Палкін, Ігор В'ячеславович\авт.-упоряд.\; Харківський державний інститут мистецтв ім. І. П. Котляревського

Порівняти з:

Андрій Борисович Гредескул [Текст] / Харк. нац. автомоб.-дорож. ун-т ; [уклад. : В. І. Ковальов]. — Х. : ХНАДУ, 2010. — 93 с. : портр., фото. — (Біографія та бібліографія вчених ХНАДУ (ХАДІ)). — Бібліогр. : с. 74 (16 назв.). — ISBN 978-966-303-298-6 : 12.00 грн.

ББК ОЗд

Рубрики: Гредескул, Андрій Борисович, 1917—2008 рр. — Спеціалісти в області автодорожного транспорту

Гредескул, Андрей Борисович, 1917—2008 гг. — Специалисты в области автодорожного транспорта

Дод. точки доступу:

Ковальов, В. І. Уклад.\; Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На результати пошуку впливають різноманітні обмеження в налаштуваннях АБІС при формуванні запиту. Зокрема, при проведенні пошуку в ЕК лише за прізвищем автора, до відповіді на запит потрапляє багато записів, що не відповідають інформаційній потребі користувача. Цю проблему можна розв'язати при створенні авторитетних файлів на імена осіб, де всі варіанти написання прізвищ, у тому числі іноземними мовами, зібрані в одному місці й за якими здійснюється пошук в ЕК.

В ЕК НБУЯМ, НБУВ, НБУД, ПБЛУ, ЛННБУС, НБ НУ "КМА", НТБ НТУ "КПІ" при здійсненні пошуку за автором "Антонович Володимир" до результатів пошуку потрапляють записи, в яких автор має інше ім'я, наприклад Антонович, М. (Мирослава), або автор має таке ім'я по батькові "Володимир Антонович", наприклад Стоян Володимир Антонович, Грінчак Володимир Антонович, Сидорук Володимир Антонович та ін. Отже, пошуковий образ "Антонович Володимир" розбивається на два пошукових елементи "Антонович" та "Володимир", що призводить до утворення інформаційного "шуму".

Стандартний пошук (за ключовими словами, автором, назвою, роком видання) в ЕК ДНПБУС, ХДНБК, ННМБУ відбувається зі словника й має певні особливості. Приміром, при здійсненні запитів "Антонович Володимир Боніфатійович", "Антонович Володимир", "Антонович В. Б.", "Антонович В." в ЕК ДНПБУС пошук результатів не дав. Ситуація змінюється, якщо у пошуковому запиті після прізвища автора ставимо кому і лише потім ініціали. Приклад: Антонович, В. Б. Проте цю особливість укладання запиту жодним чином не регламентовано⁶.

У ННМБУ не розкрито ініціали авторів. При здійсненні пошуку за автором "Антонович, В. Б.", окрім праці Володимира Боніфатійовича, маємо 10 документів з медичної тематики його тезки. Крім того, у записі немає жодних предметних рубрик, тому пошук за ними, а також за "Персоналією" неможливий.

Поширеною помилкою в ЕК бібліотек є визначення рівня опису документа (монографія або стаття). Зокрема, під час пошуку в БД "Книги" ЕК ДНПБУС, ПБЛУ, НБ НУ "КМА", НТБ НТУ "КПІ" у результатах знаходимо аналітичні записи.

Зручність інтерфейсу та допомога у пошуку

Інтерфейс ЕК бібліотеки має вагоме значення для сприйняття інформації користувачами. Він повинен бути зрозумілим і супроводжуватися стислою допоміжною інформацією, котра надає уявлення про стратегію пошуку в різних складових ІПС, їхню видову й тематичну структуру.

Аналізовані бібліотеки України пропонують різні способи взаємодії користувачів із пошуковою інформаційною системою, що насамперед залежить від налаштування інтерфейсу та можливостей програмного забезпечення (ALEPH 500 (Ex Libris Ltd.); АБІС ІРБІС64; АБІС MARC-SQL).

Усі системи мають певні переваги й недоліки. До переваг належить можливість вибору виду пошуку. Залежно від поставлених завдань користувач може формувати запит:

— **ALEPH 500:** *простий* (система шукає слово чи фразу у вибраному полі або в усіх пошукових полях із можливістю уточнення мови, типу, року, місяця розташування видання); *за кількома полями одночасно; розширений, із використанням булевих операторів;*

— **ІРБІС:** *стандартний* (ключові слова, автор, назва, рік видання); *розширений, професійний* (із використанням булевих операторів) та *за словником.*

— **MARC-SQL:** *простий* (автор, назва, пошук слова чи фрази в усіх полях з можливістю уточнення мови, типу документа, року); *розширений* (формування запитів за кількома параметрами одночасно) з використанням *системних словників.*

Усі АБІС дають змогу уточнити запит, обрати об'єкт проведення пошуку (ЕК, конкретна БД або колекція), пропонують зручний екранний перегляд

⁶ http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=F&I21DBN=KNIGI&P21DBN=KNIGI&S21FM1=&S21A.LL=&Z21ID=&S21CNR= (дата звернення: 07.06.2018).

документів (ALEPH — п'ять варіантів форматів записів: стандартний, каталожна картка, посилення, MARC-назви, MARC-коди; IPBIC — повний, стислий та інформаційний формат запису; MARC-SQL — бібліографічна картка, список полів (НБУД).

У розділі "Перегляд запису" (система ALEPH) користувач отримує відомості про зміст розділів "Інші видання:", "Користувачі брали також:", "Схожі документи:" тощо. За наявності видання у "Google Книги" система дає змогу ознайомитися з її змістом та пропонує придбати електронну версію документа.

До зручностей також варто віднести сортування результатів пошуку. ALEPH пропонує сортування за:

- *Автор(С)/Рік* — алфавітом авторів у зворотному порядку / хронологія у зворотному порядку;
- *Автор(3)/Рік* — алфавітом авторів / хронологія у прямій послідовності;
- *Назва(С)/Рік* — алфавітом назв у зворотному порядку / хронологія у зворотному порядку;
- *Назва(3)/Рік* — алфавітом назв / хронологія у прямій послідовності;
- *Рік(С)/Автор* — роком видання у зворотному порядку / алфавітом авторів у зворотному порядку;
- *Рік(3)/Автор* — роком видання / алфавітом авторів;
- *Автор/Назва* — алфавітом авторів / алфавітом назв.

В АБІС IPBIC сортування відбувається за автором, назвою, роком видання, типом документа. Проте не у всіх бібліотеках використовують цю опцію (бракує у ДНПБУС, ННМБУ). MARC-SQL — не дає змоги сортувати відібрану під час пошуку інформацію.

У всіх бібліотеках наявні тексти, що допомагають користувачеві при укладанні пошукового образу та проведенні пошуку в ЕК і БД. Зокрема, у НБУЯМ на головній сторінці розділу сайта "Електронний каталог" подано у доступній формі "Правила пошуку", де стисло викладено особливості пошуку та поради користувачу при складанні пошукових запитів (із прикладами)⁷. У ЛННБУС текст допомоги з організації пошуку в ЕК наведено англійською мовою. В окремих інтерфейсах ЕК бібліотек трапляються русизми, пробіли й розбіжності в перекладах.

До проблем побудови інтерфейсу користувача ЕК означених бібліотек України також належить брак можливості:

- перегляду записів у форматі посилання, MARC-назв, MARC-кодів (НБУВ, НБУЯМ, НБУД, ННМБ, ХДНБК, ДНПБУС);
- переходу до головного меню бібліотеки (НТБ НТУ "КПІ");
- утворення текстового файлу результатів пошуку з перспективою надсилання на електронну пошту або друкування;
- перегляду у форматі виводу додаткових точок доступу на імена осіб, найменування організацій тощо.

Для кращого сприйняття інформації фахівці значених бібліотек України мають дійти згоди щодо

створення єдиного інтерфейсу для вітчизняних бібліотечних пошукових сервісів, який би поєднував переваги наявних програмних систем і був позбавлений виявлених недоліків.

Висновки. Сучасний стан ЕК досліджуваних бібліотек України суттєво впливає на розвиток бібліотечної справи в країні, інтеграцію їхніх ресурсів до світового інформаційного простору, а отже формування каталогів відповідно до міжнародних вимог сьогодні становить актуальне завдання.

Проведений компаративний аналіз свідчить, що в бібліотечних установах України сформовано власні підходи до створення БЗ, організації пошуку в ЕК, налаштування користувацького інтерфейсу. Ускладнена, а в окремих випадках й відсутня методична допомога у стратегії пошуку не дає змогу користувачам ефективно працювати з електронним каталогом.

Бібліотеки державного рівня подекуди ігнорують міжнародні вимоги до електронного каталогізування при створенні БЗ, зокрема:

- не утворюють окремих точок доступу на всіх авторів та інших осіб, причетних до створення документа (укладачі, упорядники, редактори, художники тощо);
- у бібліотеках різняться підходи до формування "основної назви" документа та "відомостей, що відносяться до назви";
- у певних установах у форматі представлення БЗ немає ISBN;

— при визначенні точок доступу семантичного пошуку виразний суб'єктивізм, що потребує подальших зусиль в уніфікації;

— замість букв кириличного шрифту в текст БЗ вставлено подібні за графікою літери з латинського алфавіту, замість апострофа використано лапки тощо;

— у БЗ допущено орфографічні помилки.

Значна кількість окремих бібліографічних БД у структурі ІПС бібліотек певним чином дезорієнтує користувачів під час пошуку документів.

Бібліотечним установам варто поєднати зусилля в уніфікації структури БЗ та визначенні тематичних точок доступу. На часі впровадження єдиної методики предметизування документів і визначення ключових слів. Організація ЕК залежить від можливостей програмного забезпечення, сучасного технологічного обладнання, професіоналізму фахівців. Як свідчить досвід бібліотек Білорусі, Польщі, Латвії та інших країн, українським бібліотечним установам слід рухатися в напрямі використання єдиного чи створення власного вітчизняного програмного забезпечення для АБІС, що уможливить інтеграцію їх пошукових ресурсів.

Осуществлен компаративный анализ методических подходов к организации представления библиографической информации в электронных каталогах и поиска в информационно-поисковых системах отдельных библиотек Украины. Подробно исследованы расхождения в отображении библиографических записей в электронных каталогах библиотек. Акцентировано внимание на объединении усилий библиотек

⁷ <http://catalogue.nplu.org/> (дата звернення: 8.06.2018).

Украины в вопросе унификации структуры библиографических записей электронного каталога в соответствии с международными требованиями, определении тематических точек доступа, разработки и внедрения единой методики предметизации документов и определения ключевых слов.

It was implemented within this research work comparative analysis of methodical approaches for compiling of bibliographic Data within digitally generated catalogues and search in Data search-and-find

systems in major libraries in Ukraine. It was also scrutinized deviations in bibliographic record within digitally generated catalogues. Moreover, it was also emphasized the libraries in Ukraine trend to join efforts in regard to unify the structure of bibliographic record within digitally generated catalogues vide international requirements, determination of topic access points, working out and implementation of Single methodology of subjectization of documents and identification of keywords.

Надійшла до редакції 21 вересня 2018 року